

"ان پی تی (NPT)" از جمله واژه‌های سیاسی است که به کرات در محافل رسانه‌ای و سیاسی جهان مورد استفاده قرار می‌گیرد.

"ان.پی.تی" مخفف نام انگلیسی "معاهده منع گسترش هسته‌ای (Nuclear Non-Proliferation Treaty)" است.

پس از آن که آمریکا در دوران جنگ جهانی دوم به استفاده از بمب اتمی اقدام کرد رقابت شدیدی از سوی سایر کشورهای بزرگ جهان برای دستیابی به این سلاح آغاز شد که در این مسیر شوروی سابق در سال ۱۹۴۹، انگلیس در سال ۱۹۵۲، فرانسه در سال ۱۹۶۰ و جمهوری خلق چین در سال ۱۹۶۴ به یک دولت هسته‌ای تبدیل شدند.

همچنین تحقیقات علمی که در دهه ۱۹۶۰ برای کاربردهای صلح آمیز انرژی هسته‌ای انجام شد به پیشرفت‌های شگرفی در فناوری راکتورهای هسته‌ای برای تولید برق منجر شد. در سال ۱۹۶۶ نیروگاه‌های هسته‌ای در پنج کشور در حال ساخت بود. در سال ۱۹۸۵ حدود ۳۰۰ نیروگاه هسته‌ای در کشورهای مختلف در حال فعالیت، ساخت یا طراحی بودند.

خسارت‌های گسترده جانی و مالی ناشی از انفجار بمب‌های اتمی آمریکا در هیروشیما و ناکازاکی ژاپن و نیز تولید مقادیر زیادی پلونیوم ناشی از سوخت نیروگاه‌های هسته‌ای - که طبق برآوردهای سال ۱۹۸۵ روزانه برای تولید ۱۵ تا ۲۰ بمب اتمی کفایت می‌کرد - تلاش‌های بین‌المللی برای جلوگیری از استفاده‌های غیرصلح آمیز انرژی هسته‌ای را موجب شد که در نهایت این روند معاهده ان.پی.تی به عنوان تنها معاهده چندجانبه الزام آور در این زمینه در یک مقدمه و ۱۱ ماده منعقد شود.

معاهده ان.پی.تی در اول ژوئیه ۱۹۶۸ برای امضای کشورها آماده شد و در این تاریخ آمریکا و انگلیس و ۵۹ کشور دیگر آن را امضا کردند. این معاهده پس از آن که آمریکا آن را در مجلس خود تصویب کرد در ۵ مارس ۱۹۷۰ به اجرا گذاشته شد. چین در ۹ مارس سال ۱۹۹۲، فرانسه در ۳ اوت ۱۹۹۲ به عضویت این معاهده درآمدند.

در حال حاضر ۱۸۶ کشور جهان عضو این معاهده هستند. تنها کشورهای کوبا، اسرائیل، هند و پاکستان عضو این معاهده نیستند. همچنین کره شمالی نیز چند سال پیش از این معاهده خارج شده است.

نظارت بر اجرای معاهده ان.پی.تی و پروتکل الحاقی آن برعهده آژانس بین‌المللی انرژی اتمی است که خود یکی از آژانس‌های تخصصی سازمان ملل متحد محسوب می‌شود. آژانس بین‌المللی انرژی اتمی در سال ۱۹۵۷ با هدف تسهیل استفاده‌های صلح آمیز از انرژی هسته‌ای و جلوگیری از کار برد کمک‌های این آژانس در مقاصد نظامی آغاز به کار کرد و مقر آن در وین است.

این آژانس در چارچوب نظام پادمان‌های ایجاد شده توسط معاهده ان.پی.تی به منظور بررسی میزان پای بندی کشورهای عضو ان.پی.تی به مقررات این معاهده بازرسی‌هایی را از تاسیسات هسته‌ای کشورهای عضو انجام می‌دهد.

همچنین مفاد معاهده ان.پی.تی به ویژه پاراگراف سوم ماده هشتم آن دوره‌های پنج ساله‌ای برای بررسی عملکرد این معاهده تعیین کرده که در کنفرانس بررسی و توسعه ان.پی.تی در سال ۱۹۹۵ نیز به تایید اعضا رسیده است. در کنفرانس سال ۱۹۹۵ که با حضور بیش از ۱۷۰ کشور عضو برگزار شد تصمیماتی در خصوص افزایش مدت معاهده برای مدت نامحدود، عدم تکثیر هسته‌ای و خلع سلاح به عنوان اصول و اهداف اجرای این معاهده و تعیین فرایند بررسی‌های بعدی اتخاذ شد.

درحالی‌اکنون مقامات کشورهای جهان در نیویورک گردهم آمده‌اند تا معاهده‌ای را مورد بررسی قرار دهند که اهداف اصلی آن مانند خلع سلاح جهان، منع گسترش سلاح‌های هسته‌ای و استفاده صلح آمیز از انرژی هسته‌ای، به مرور زمان منحرف شده است.

معاهده ان پی تی مشتمل بر ۱۱ ماده است که سه ماده آن بیشترین چالش را به دنبال داشته است به نحوی که بر اساس ماده ۴ حق کلیه کشورها برای توسعه فعالیت های صلح آمیز هسته ای به رسمیت شناخته شده و بر اساس ماده ۶ نیز باید کلیه کشورهای دارنده سلاح هسته ای زمینه خلع سلاح را فراهم کنند و بر اساس ماده ۱۰ این معاهده نیز کشورها محق شناخته شده اند هرگاه که احساس کردند مفاد معاهده برخلاف منافع ملی شان است از آن خارج شوند.

۱۱ ماده این معاهده که در تاریخ اول ژوئیه ۱۹۶۸ در سه نسخه در شهرهای لندن، مسکو و واشنگتن منعقد شد به این شرح است :

* ۱ :

هر یک از اعضا این معاهده که دارای سلاح هسته ای است، متعهد می شود از واگذاری مستقیم یا غیر مستقیم سلاح های هسته ای یا سایر ادوات انفجاری هسته ای و یا کنترل بر این سلاح ها یا ادوات انفجاری به دیگری خودداری نموده و هیچ یک از دولت های فاقد سلاح هسته ای را به هیچ طریقی در ساخت سلاح های هسته ای یا سایر ادوات انفجاری هسته ای و یا کسب این سلاح ها یا دیگر ادوات انفجاری هسته ای و کنترل بر آنها کمک، تشویق و ترغیب ننماید.

* ۲ :

هر یک از اعضا این معاهده که فاقد سلاح هسته ای است، متعهد می شود از قبول مستقیم یا غیر مستقیم انتقال سلاح های هسته ای یا سایر ادوات انفجاری هسته ای و یا کنترل بر این سلاح ها یا سایر ادوات انفجاری هسته ای به دیگری خودداری نموده و به هیچ طریقی سلاح های هسته ای یا سایر ادوات انفجاری هسته ای را نساخته و کسب ننماید و در جستجو و یا دریافت کمک برای ساخت سلاح ها یا سایر ادوات انفجاری هسته ای بر نیاید.

* ۳ :

(۱) هر یک از اعضا این معاهده که فاقد سلاح های هسته ای است، متعهد می گردد طی موافقت نامه ای که بر طبق اساسنامه آژانس بین المللی انرژی اتمی و سیستم پادمان آن مورد مذاکره قرار گرفته و منعقد خواهد شد، پادمان آژانس را صرفا به منظور بررسی انجام تعهدات عضو مربوطه تحت این معاهده و جلوگیری از انحراف انرژی هسته ای از استفاده صلح جویانه به سوی سلاح هسته ای یا دیگر ادوات انفجاری هسته ای بپذیرد. دستور العمل های پادمان مورد نیاز در این ماده باید متوجه مواد چشمه یا مواد شکاف پذیر ویژه ای که در یک تاسیسات هسته ای اصلی و یا در خارج از آن تولید، فرآوری و یا مورد استفاده قرار گرفته است، باشد.

(۲) هر یک از اعضای این معاهده متعهد می شود که مواد چشمه یا مواد شکاف پذیر ویژه یا تجهیزات یا موادی را که مخصوصا جهت فرآوری، استفاده یا تولید مواد شکاف پذیر ویژه طراحی یا تهیه شده است به هیچ کشور فاقد سلاح هسته ای تحویل ننماید، مگر آن که این مواد چشمه یا مواد شکاف پذیر ویژه تحت پادمان مقرر در این ماده قرار گیرد.

(۳) پادمان مقرر در این ماده به نحوی اجرای خواه شد که ماده ۴ این معاهده رعایت گردیده و مانع از توسعه اقتصادی و فنی اعضا یا همکاری های بین المللی در حوزه فعالیت های صلح جویانه هسته ای شامل مبادله بین المللی مواد هسته ای و تجهیزات فرآوری، استفاده یا تولید مواد هسته ای برای اهداف صلح جویانه بر طبق مقررات این ماده و اصل پادمان مطرح شده در مقدمه این معاهده نشود.

۴) اعضا این معاهده که فاقد سلاح های هسته ای می باشند جهت رعایت مفاد این ماده، موافقت نامه هایی را به صورت انفرادی یا به اتفاق سایر اعضا بر طبق اساسنامه آژانس بین المللی انرژی اتمی با آژانس منعقد می نمایند. مذاکرات مربوط به انعقاد این موافقت نامه ها در مدت یک صد و هشتاد روز پس از لازم الاجرا شدن این معاهده آغاز خواهد شد. در مورد اعضایی که اسناد تصویب یا الحاق به این معاهده را پس از مدت یک صد و هشتاد روز ارائه می دهند مذاکرات مربوط به انعقاد موافقت نامه حداکثر در تاریخ ارائه اسناد تصویب یا الحاق آغاز خواهد گردید. این موافقت نامه ها باید حداکثر هجده ماه پس از تاریخ شروع مذاکرات به اجرا گذاشته شوند.

* ۴ :

۱) هیچ یک از این معاهده به نحوی تفسیر نخواهد گردید که به حقوق غیر قابل انکار هر یک از اعضای آن به منظور توسعه تحقیقات، تولید و بهره برداری از انرژی هسته ای جهت اهداف صلح جویانه بدون هر نوع تبعیض و منطبق با مواد ۱ و ۲ این معاهده، خللی وارد نماید.

۲) همه اعضا این معاهده متعهد می گردند که تبادل هر چه وسیع تر تجهیزات، مواد دانش و اطلاعات فنی را جهت مصارف صلح جویانه انرژی هسته ای تسهیل نموده و حق شرکت در این مبادلات را دارند. اعضا ای معاهده در صورت توانایی باید انفرادی یا به اتفاق سایر اعضا یا سازمان های بین المللی در توسعه بیشتر استفاده از انرژی هسته ای برای اهداف صلح جویانه مخصوصا در قلمرو اعضایی که فاقد سلاح هسته ای می باشند و با توجه به نیازهای مناطق در حال توسعه جهان، مشارکت نمایند.

* ۵ :

هر یک از اعضای این معاهده تعهد می نماید که اقدامات مقتضی را بر طبق مفاد این معاهده و تحت نظارت شایسته بین المللی و از طریق دستورالعمل های مناسب بین المللی به عمل آورده و منافع بالقوه هر گونه کاربرد صلح جویانه استفاده از انفجارات هسته ای را با رعایت اصل عدم تبعیض در اختیار تمامی اعضا این معاهده که فاقد سلاح های هسته ای می باشند قرار دهد و هزینه مورد در خواست از این کشورها بابت ادوات انفجاری مورد استفاده تا حد ممکن کاهش یافته و شامل هزینه های تحقیق و یا توسعه نباشد. اعضا این معاهده که فاقد سلاح هسته ای می باشند، می توانند بر اساس یک یا چند موافقت نامه بین المللی خاص و از طریق یک سازمان بین المللی مربوطه که نمایندگی اعضا فاقد سلاح هسته ای در آن به نحوی مکلفی تامین شده باشد از این منافع استفاده نمایند. مذاکرات بر روی این موضوع پس از لازم الاجرا شدن معاهده آغاز خواهد گردید. اعضا این معاهده که فاقد سلاح های هسته ای می باشند، در صورت تمایل می توانند طی موافقت نامه های دو جانبه از منافع مذکور استفاده نمایند.

* ۶ :

هر یک از اعضا این معاهده متعهد می گردد که با حسن نیت، مذاکرات در خصوص اقدامات موثر جهت توقف هر چه سریع تر مسابقات هسته ای و خلع سلاح هسته ای، انعقاد معاهده خلع سلاح عمومی و کامل تحت کنترل شدید و موثر بین المللی را تعقیب نماید.

* ۷ :

هیچ یک از مواد این معاهده به حق گروه های مختلف کشورها که جهت حصول اطمینان از فقدان کامل سلاح های هسته ای در قلمرو خود مبادرت به انعقاد معاهدات منطقه ای بنمایند، خدشه ای وارد نمی سازد.

* ۸ :

۱) هر یک از اعضای این معاهده می تواند اصلاحاتی را به این معاهده پیشنهاد نماید. متن اصلاحات پیشنهادی، به دولت امین معاهده ارائه می گردد تا به اطلاع کلیه اعضای معاهده رسانده شود در صورت تقاضای یک سوم اعضا یا بیشتر جهت اصلاح معاهده، دولت امین از تمامی اعضای معاهده جهت تشکیل کنفرانسی به منظور بررسی این اصلاحات دعوت به عمل خواهد آورد.

۲) هر گونه اصلاحی به این معاهده باید با اکثریت آراء تمامی اعضای این معاهده شامل آراء تمامی دولت های دارنده سلاح های هسته ای عضو این معاهده و تمامی اعضای دیگر معاهده که در تاریخ اعلام اصلاحیه پیشنهادی در شورای حکام آژانس بین المللی انرژی اتمی عضویت دارند، مورد تصویب قرار گیرد. این اصلاحات در مورد هر یک از اعضا این معاهده که سند تصویب اصلاحیه را تسلیم نماید، از تاریخی لازم الاجرا می باشد که اسناد تصویب اکثریت اعضا معاهده از جمله تمامی کشورهای دارنده سلاح هسته ای که از اعضا معاهده می باشند و تمامی اعضا دیگر که در تاریخ اعلام اصلاحیه در شورای حکام آژانس بین المللی انرژی اتمی عضویت دارند، تسلیم شده باشد. پس از آن، اصلاحیه در مورد سایر اعضای معاهده از تاریخ ارائه اسناد تصویب اصلاحیه لازم الاجرا می گردد.

۳) پنج سال پس از لازم الاجرا شدن این معاهده، کنفرانسی متشکل از اعضا معاهده در شهر ژنو (سوئیس) جهت بازنگری بر نحوه اجرای معاهده مذکور به منظور حصول اطمینان از تحقق اهداف مقدمه و مفاد معاهده، تشکیل خواهد شد. پس از آن و در فواصل پنج ساله، اکثریت اعضا معاهده می توانند با ارائه پیشنهادی در این مورد به دولت امین معاهده، خواستار تشکیل کنفرانس مشابه دیگری جهت بررسی عملکرد معاهده شوند.

* ۹ :

۱) این معاهده برای امضاء تمامی کشورها مفتوح خواهد بود هر کشوری که معاهده را قبل از آن که بر طبق بند سوم این ماده لازم الاجرا شود امضا نموده باشد می تواند در هر زمانی به آن ملحق شود.

۲) این معاهده به تصویب کشورهای امضا کننده آن خواهد رسید و اسناد تصویب و الحاق معاهده نزد دولت های بریتانیای کبیر و ایرلند شمالی و اتحاد جماهیر سوسیالیستی شوروی و ایالات متحده آمریکا که بدین وسیله به عنوان دولت های امین تعیین می گردند، به امانت سپرده می شود.

۳) این معاهده پس از تصویب کشورهایی که دولت های آنها به عنوان امین معاهده تعیین شده اند و ارائه اسناد تصویب چهل دولت دیگر امضا کننده این معاهده، لازم الاجرا خواهد گردید. در جهت اهداف این معاهده، کشورهای دارنده سلاح هسته ای به دولت هایی اطلاق می گردد که تا قبل از ژانویه ۱۹۶۷ یک سلاح هسته ای یا وسیله انفجاری هسته ای را ساخته و منفجر نموده باشند.

۴) در مورد کشورهایی که اسناد تصویب یا الحاق خود را پس از لازم الاجرا شدن این معاهده تسلیم نمایند، معاهده از تاریخ تسلیم اسناد تصویب یا الحاق لازم الاجرا می گردد.

۵) دولت های امین معاهده، تاریخ هر امضاء و تاریخ تسلیم هر سند تصویب یا الحاق و تاریخ لازم الاجرا شدن این معاهده و تاریخ وصول هر تقاضای تشکیل کنفرانس و سایر اعلامیه ها را بلادرنگ به اطلاع تمامی کشورهای امضا کننده و یا ملحق شده به معاهده خواهند رساند.

۶) این معاهده توسط دولت های امین آن بر طبق ماده ۱۰۲ منشور ملل متحد به ثبت خواهد رسید.

* ۱۰ :

چنانچه هر یک از اعضاء معاهده تشخیص دهد حوادثی فوق العاده مربوط به موضوع این معاهده منافع عالیه کشورش را به مخاطره انداخته است این حق را خواهد داشت که در اعمال حق حاکمیت ملی خود از این معاهده کناری گیری نماید. این عضو باید کناره گیری خود را با اطلاعیه قبلی ۳ ماهه به تمامی اعضاء معاهده و به شورای امنیت سازمان ملل متحد اعلام نماید. اطلاعیه فوق باید حاوی بیان و شرح حوادث فوق العاده ای باشد که به نظر دولت مورد اشاره، منافع عالیه کشورش را به مخاطره انداخته است. ۲- بیست و پنج سال پس از لازم الاجرا شدن این معاهده کنفرانسی تشکیل خواهد گردید تا در مورد این که آیا این معاده برای مدت نامعین یا برای مدت یا مدتهای اضافی مشخص تمدید شود، تصمیم گیری نماید. این تصمیم با اکثریت آراء اعضاء معاهده اتخاذ می گردد.

* ۱۱ :

متون انگلیسی، روسی، فرانسوی، اسپانیایی و چینی این معاهده دارای اعتبار واحد بوده و باید در باینگانی دولت های امین این معاهده به امانت سپرده شوند. دولت های امین معاهده نسخه های کاملاً تایید شده این معاهده را برای دولت های امضا کننده یا ملحق شده به معاهده ارسال می دارند.

منبع: خبرگزاری مهر + همشهری آنلاین